

Kultura, umění a výchova

23. – 24. 5. 2013

Mezinárodní konference k příležitosti založení stejnojmenného odborného recenzovaného časopisu a k příležitosti 440. výročí založení Univerzity Palackého.

Katedra výtvarné výchovy Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci

1

VEŘEJNOSTI NAPROTI: SAHAT A PŘETVÁŘET DOVOLENO

Oldřich Bystřický

Anotace:

Příspěvek představí koncept prostorů interaktivních Studií jako součásti výstav moderního a současného umění i umění 19. století v Národní galerii v Praze. Především na několika příkladech z praxe posledních let ukáže prostředky a témata, kterými je posilováno sdělení výstavy a osobní vazba návštěvníka s uměleckými díly a které vedou dětského i dospělého návštěvníka k vlastní tvorbě, experimentu, reflexi či odhalování mezioborových souvislostí šířeji a strukturovaněji, než je v tradičních výstavách umění obvyklé. Naznačí novou roli kurátora pro vzdělávání, který tvorbou interaktivní části výstavy překročí obvyklou nemožnost fyzického kontaktu s muzealizovanými uměleckými díly a směřuje tak k hlubšímu zážitku i porozumění. Zaměří se zároveň na soudržnost, smysluplnost a opodstatněnost takového konceptu v rámci existujícího muzeálního a galerijního rámce. Příspěvek zároveň naznačí metodické postupy, které se uplatňují při vytváření Studií k odlišným typům výstav (monografická, tematická, výstava současného umění apod.) a nastíní kritické momenty, které překračují práci kurátora pro vzdělávání a vedou ke kritické reflexi srozumitelnosti média výstavy jako takového.

Klíčová slova

Zprostředkování umění, interaktivní výstava, interaktivní studio, příklady z praxe, Národní galerie v Praze, Kurátor pro vzdělávání,

Téma interaktivních expozic a výstav je v posledních pěti letech stále aktuálnější. Muzea umění vedle prezentace artefaktů, u nichž je z povahy sbírkové a konzervátorské ochrany jejich dotýkání nemožné doplňují své výstavy částmi či prostory, které jej naopak umožňují. Tento text nastíní některé možnosti koncepce takových míst. Jejich zapojení do větších či menších výstav se v poslední době stalo již standardem, minimálně u velkých veřejných

Kultura, umění a výchova

23. – 24. 5. 2013

Mezinárodní konference k příležitosti založení stejnojmenného odborného recenzovaného časopisu a k příležitosti 440. výročí založení Univerzity Palackého.

Katedra výtvarné výchovy Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci

2

muzeí umění, zvláště v Národní galerii v Praze a MG v Brně. V některých případech sahají samotní kurátoři k těmto prostředkům – jmenujme alespoň dva příklady z nedávné doby: ve výstavě Tiché revoluce uvnitř ornamentu Lady Hubatové – Vackové v MG v Brně: Kreslení obouruč na rohovou oblou tabuli po vzoru výukových metod prof. Setničky z počátku 20. století a vyhledávání repetitivních ornamentů soustavou zrcadel kolem středové osy. Ve výstavě Rytmus, Pohyb Světlo: Impulsy futurismu kurátorky Aleny Pomajzlové byly pro návštěvníky k dispozici technické pomůcky z konce 19. stol simulující pohyb – předchůdci filmu z NTM, jež byly stejně jako chronofotografie předmětem zájmu futuristů a dalších umělců kolem roku 1910.

O problému interaktivních prostor ve výstavách byly již publikovány různé odborné teoretické příspěvky. Mapováním dosavadního stavu se ve svých textech zabývá často Alice Stuchlíková, která dříve na toto téma napsala bakalářskou práci, ve které představila historii a příklady do roku 2008.

V Národní galerii v Praze jsme v činnosti Lektorských oddělení Sbírký moderního a současného umění (SMSU) a Sbírký umění 19. století (SUDS) na dřívější ojedinělejší prostory tohoto typu ve výstavách navázali a v posledních pěti letech zintenzivnili spolupráci s kurátory výstav, jejímž výsledkem je, že se takové prostory staly již integrální součástí výstav a s jejich realizací se většinou počítá již při jejich přípravě.

Koncepce interaktivních STUDIÍ však předpokládá různorodé přístupy, neboť i materiál pro výstavy je odlišný. Závisí na stáří uměleckých děl, médiích, hodnotě, počtu prezentovaných exponátů, architektonické koncepci výstavy, velikosti výstavního prostoru který je k dispozici, rozpočtu výstavy a dalších faktorech. Jiné přístupy jsme například museli uplatnit ve zprostředkování díla etablovaného ne však všem srozumitelného klasika – malíře, a jeho průkopnické cesty k abstraktní malbě, na skupinové výstavě s výběrem uměleckých děl od více než osmdesáti současných, stále tvořících umělců, nebo na výběrové retrospektivě sochaře a tvůrce objektů, který nedávno zemřel a jehož dílo se uzavřelo.

Kultura, umění a výchova

23. – 24. 5. 2013

Mezinárodní konference k příležitosti založení stejnojmenného odborného recenzovaného časopisu a k příležitosti 440. výročí založení Univerzity Palackého.

Katedra výtvarné výchovy Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci

3

Čím takový interaktivní ateliér – Studio tedy je?

V našem pojetí je místem pro neřízenou, nebo instrukcemi částečně řízenou činnost návštěvníků různých věkových skupin. Vedle jiných formátů, kterými je obsah výstavy zprostředkováván, zejména v interakci s lektorem (vzdělávací programy pro školy, workshopy, diskuse, komentované prohlídky a jiné) je Studio prostorem, který nevyžaduje stálou přítomnost lektora a dovoluje tak být k dispozici mnohem většímu počtu návštěvníků. Jestliže velkou a úspěšnou výstavu v Národní galerii navštíví standardně kolem 30 000 i více návštěvníků, obvyklý zásah přímými lektorskými programy (vedenými lektorem) je cca 5 – 8 %, což představuje téměř maximum jejich kapacity.

Studio je prostor pro experiment a vlastní tvorbu, ve kterém si mohu návštěvníci prostředky výtvarné hry uvědomit něco dalšího, co jde nad rámec vystavení originálních artefaktů. Může doplňovat kurátorskou koncepci a být důležité pro pochopení některých problémů. Příklad: výstava prezentující mistrovská díla grafické sbírky může být doplněna vzorníkem a ukázkami grafických technik – matrice a principy, které většinový návštěvník nemusí znát. (To je poměrně tradiční úloha interaktivní části výstavy, ale je stále opodstatněná). Nebo dovoluje nahlédnout do dalších zajímavých souvislostí. V případě zmíněné výstavy mistrovských děl grafiky a kresby šlo o velkoformátovou fotografii s kartotékou sbírky s informacemi o obrovském počtu sbírkových položek a specifičnosti péče o ně, které umožnila pochopit, proč existuje taková sbírka samostatně a co je její úlohou. Téma kresby se pak zpřítomnilo v rozsáhlé nástěnné kresbě tvořené návštěvníky. (viz foto 1) V případě performativních objektů může například existovat zase prostor pro opakování aktivity umělce (Hugo Demartiniho), což dovolí chápat celou věc komplexněji, než při pouhém sledování originálních dokumentárních fotografií.

Název STUDIO odkazuje k různorodé povaze prostoru: Studovna, pracovna i ateliér. Slovo zároveň částečně funguje mezinárodně, je jednoduché a výstižné.

K čemu studia mohou sloužit?

Odpočinout si – změnit činnost. Od sledování a prohlížení k jinému typu činnosti podle koncepce studia.

Kultura, umění a výchova

23. – 24. 5. 2013

Mezinárodní konference k příležitosti založení stejnojmenného odborného recenzovaného časopisu a k příležitosti 440. výročí založení Univerzity Palackého.

Katedra výtvarné výchovy Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci

4

Pozitivní motivace k přemýšlení o souvislostech, dalšímu zájmu u umění

Reflektovat co jsem již viděl. Reagovat na věci z výstavy jiným typem aktivity než diváctvím.

Dozvědět se souvislosti – příruční knihovna inspirativních materiálů pro ty, kteří chtějí objevit více informací a souvislostí: obvyklý obsah těchto příručních knihoven: Dostupné knihy a katalogy o autorovi (autorech) tématu, kurátorech – historické i nové (podle informačního potenciálu). Dobová beletrie, přehledové publikace – historie umění, styl, forma. Filozofická literatura. Rešerše – kopie, výstřižky z novin – dobová reflexe díla umělce). Knihy které měl umělec v knihovně a nebo je četl, používal k tvorbě a inspiraci. Zde je třeba zvážit, aby materiálů nebylo zbytečně mnoho a aby byly skutečně atraktivní a relevantní. Nepředpokládá se, že by je snad měl návštěvník všechny prohlédnout, činí však okamžitě dostupnou širokou škálu souvislostí, z nichž lze libovolně čerpat. K orientaci a zvýraznění důležitých informací mohou být opatřeny záložkami a nebo děleny podle dalších klíčů (témata), aby se návštěvník rychleji zorientoval, zda se chce či nechce jejich prohlížením zabývat.

Pro navození souvislostí bývají v těchto Studiích přítomné např. také nástěnné mapy s historickým kontextem či významnými událostmi a podobně.)

Sám tvořit: změna typu prostoru: galerie (muzeum umění) se stává místem, kde mohu sám tvořit inspirován uměním, které se zde vystavuje. Vyzkoušet tvůrčím způsobem materiály nebo postupy, principy, se kterými pracují umělci v prezentovaných exponátech.

Zanechat stopu a sdílet myšlenky či tvorbu s dalšími návštěvníky kteří přišli přede mnou či budou následovat: Co si myslí ostatní o výstavě, tématu? Máme spolu něco společného?

Vidíme, že výstavu navštěvují lidé s podobnými či různými názory, postojí....vidíme co vytvořili, že je to živé místo, navštěvované lidmi. Tato kvalita je důležitá a kvalitativně inovuje zastaralé návštěvní knihy, které v českém prostředí dnes slouží z většiny k depresivním a frustrujícím negativním stížnostem, výčtem toho, co vše se nepovedlo, co je špatně.

Smysluplně se zabavit, dospělé nebo děti, kteří nevydrží dlouhé prohlížení exponátů, umožnit vrátit se pak zase zpět k prohlídce výstavy.

Kultura, umění a výchova

23. – 24. 5. 2013

Mezinárodní konference k příležitosti založení stejnojmenného odborného recenzovaného časopisu a k příležitosti 440. výročí založení Univerzity Palackého.

Katedra výtvarné výchovy Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci

5

Příklady ze zahraničí: Interaktivní výstavy

Již jsem zmínil, že didakticky koncipované interaktivní části výstavy či celé expozice se více rozvíjejí především v posledním desetiletí. Jaké jsou zkušenosti a tradice takových prostor v zahraničí? Uvedu alespoň několik: O některých inspirujících a nápaditě zpracovaných expozicích podává zprávu publikace o aktivitách edukačního oddělení Wilhelm Lehbruck Museum v Duisburgu (Bruninghaus - Knubel, Cornelia. 2007), kde působí také tzv. Dětské muzeum, koncipující výstavy pro lidi od 5. let, tak aby byl obsah výstavy již samotnou její povahou zprostředkován hrou a participativní formou. Zde má toto dětské umělecké muzeum tradici již od poloviny 70. let 20. století a zaměřuje se především na prostorové instalace, objekty a sochařství. Typologicky jde vzhledem k cílové skupině i tématu (umění ale i širší přesah do témat kultury) o podobný projekt jako ZOOM Kindermuseum v MQ ve Vídni, jehož program se však nevztahuje ke konkrétním originálům uměleckých děl – není doplňkem či zprostředkovatelem k žádné sbírce, zatímco muzeum v Duisburgu vlastní významnou sbírku především Lehbruckových soch.

V oblasti výstav, které jsou programově vzdělávací a zaměřují se na konkrétní témata, nalezneme inspirující příklady již v období vrcholného modernismu – ve výstavách v MoMA, kurátorovaných Alfredem H. Barrem Jr., nebo v Gallery of Art Interpretation (1944 – 1952) v Art Institute of Chicago, kde např. na výstavě „From Nature to Art“ (1944 – 45) kurátorka Katharine Kuh např. Modiglianiho portrét dámy konfrontovala s africkými maskami a textem, že tyto masky ovlivnily umělce, zároveň však poukazující dalšími nápisy na skutečnost, že obraz není reprezentací reality ale je malbou sama o sobě, která se nesnaží skutečnost napodobit (This is not a Woman. This is painting of a Woman). Krátké a výstižné texty, masky i obraz byly adjustovány na zvláštním panelu. Hlavním cílem této galerie bylo inteligentní třibení schopnosti návštěvníků dívat se na a interpretovat především avantgardní umění. (Museum Education at The Art Institute of Chicago. 2003)

Z poslední doby je pozoruhodný interaktivní prostor (prostor pro akci) k výstavě „Mladý Dürer“ (Der Frühe Dürer, 24. 5. – 2. 9. 2012) v Germanisches National Museum in Nürnberg. Zde byl vedle velkolepé a dlouho připravované výstavy zvláště rodinám a dětem k dispozici 250m² velký prostor s interaktivními stanovišti: „AD – Alles Dürer“ – k vyzkoušení a dotýkání, rozdělený podobně jako výstava na tematická stanoviště. S takovým přístupem ke

Kultura, umění a výchova

23. – 24. 5. 2013

Mezinárodní konference k příležitosti založení stejnojmenného odborného recenzovaného časopisu a k příležitosti 440. výročí založení Univerzity Palackého.

Katedra výtvarné výchovy Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci

6

konceptu výstavy se však asi žádná výstava ani prostor v českém prostředí nemůže srovnávat, nejen z hlediska finančního nákladu, sofistikované produkce, přípravy, či prostoru, který byl interaktivní části dán k dispozici, ale také celkové návštěvnosti výstavy (280 000 návštěvníků za 3 měsíce). Pro srovnání – velmi úspěšnou a zaměřením na staré umění podobnou výstavu Karel Škréta navštívilo v roce 2011 v Národní galerii 71 000 lidí.

V případě rozlišování hravých, interaktivních a participativních výstav je důležité kritérium, zda má výstava zprostředkovávat nějaký předem vymezený obsah – téma (učivo), které se vztahuje k oblasti dějin umění, estetiky, technologie, vizuální kultury a pod., a nebo zda takové didakticky prokomponované ambice nemá.

Druhým typem výstav, které mají v posledních 15 letech v našich zemích tradici a vzbudily velký zájem široké veřejnosti jsou interaktivní výstavy (Orbis pictus...) za kterými stojí umělec Petr Nikl. Výstavu „Play“, která byla v roce 2010/11 v Mánesu navštívilo za 3 měsíce kolem 107 000 lidí, kteří si na ni přišli především hrát. Stavebním principem výstavy byla skutečně hra sama o sobě, důraz na intuici, úžas, fantastično, volnou tvořivost, kde je role umělce jako tvůrce unikátního díla a vnímatele - účastníka velmi sblížena.

Velkorysost a imaginativnost těchto výstav může být v lecčems inspirací i pro interaktivní prostory k výstavám uměleckých děl, která ze své povahy k dotýkání, natož přetváření určena nejsou, i když sledují primárně jiné cíle.

Druhým extrémním opakem, jehož bychom se měli vyvarovat, by mohla být až příliš didakticky uzavřená pedantská koncepce interaktivního Studia.

Žádná veřejná instituce u nás zatím nepřišla s podobným systematicky rozvíjeným programem celých interaktivních výstav, které by šly veřejnosti nepodbízivým způsobem naproti. O propojení těchto složek se snaží program soukromá „Galerie umění dětem“, která byla otevřena na počátku roku 2012 v Praze. Doposud se zde realizovalo 5 výstav. Zatím jí však i přes dílčí úspěchy chybí jasný kurátorský koncept a kvalitativní standard či dotažený program.

Kultura, umění a výchova

23. – 24. 5. 2013

Mezinárodní konference k příležitosti založení stejnojmenného odborného recenzovaného časopisu a k příležitosti 440. výročí založení Univerzity Palackého.

Katedra výtvarné výchovy Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci

7

Aspekty určující podobu výstavy a její interaktivní části: postup a faktory ovlivňujících výsledek:

Jakým způsobem obvykle postupujeme při koncepci interaktivní části výstavy?

1. Kurátor pro vzdělávání se seznámí s obsahem a koncepcí výstavy, výběrem exponátů.
2. Studium souvislostí.
3. Zvážení adekvátnosti tématu a obsahu výstavy pro cílovou skupinu, definice kritérií vzhledem k zásahu a smyslnosti aktivit a výši rozpočtu:

Kdo na výstavu asi přijde? S jakými návštěvníky se počítá?

4. Definování důležitých témat (tematických okruhů). Nabízí téma výstavy mezioborové přesahy? (Výtvarné umění – věda, matematika, literatura, hudba,) Výběr pro několik aktivit. Zohlednění různorodosti.

5. Navržení aktivit které budou přínosné pro děti i dospělé. Příp. pilotní ověření aktivit, adaptace výsledkům ověření funkčnosti.

Navržení srozumitelných textů instrukcí, příp. vytvoření jiných typů „návodů k použití“

6. Konzultace s kurátorem výstavy, specialisty, architektem, podklady pro výrobu, realizace.
7. Zajistit provozní funkčnost prostoru, údržba, doplňování materiálů, opravy, proškolení personálu, kustodů.
8. Evaluace a dokumentace.

Příklady z praxe: koncepce a řešení prostorů STUDIO k několika výstavám:

Z řady více než 15 interaktivních prostorů, které koncipovala Lektorská oddělení SMSU a SUDS v minulých 5 letech jsem vybral několik větších, které bych detailněji představil.

K následujícím bodům jsou u tří prvních příkladů z praxe – výstav definovány pojmy, se kterými jsme pracovali. Adresátem všech výstav byla široká veřejnost a patřily k hlavním projektům jednotlivých sezon.

1. Klíčová témata výstavy
2. Kritické body v komunikaci obsah a téma výstavy s cílovou skupinou návštěvníků.
3. Témata, jež budou reflektována v interaktivní části výstavy
4. Rešerše textů, katalogů a knih k tématu výstavy a prostoru.

Kultura, umění a výchova

23. – 24. 5. 2013

Mezinárodní konference k příležitosti založení stejnojmenného odborného recenzovaného časopisu a k příležitosti 440. výročí založení Univerzity Palackého.

Katedra výtvarné výchovy Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci

8

5. popis aktivit

6. reflexe, ohlasy, hodnocení

František Kupka: Cesta k Amorfě (30. 11. 2012 – 3. 3. 2013 Salmovský palác NG v Praze)

Pro realizaci interaktivního prostoru v této výstavě jsme dostali k dispozici relativně velký prostor. Rozhodli jsme se jej pojmut jako appendix výstavy s podtitulem STUDIO – Vědecko – umělecká laboratoř. (viz foto 2, 3, 4)

1. Klíčová témata výstavy

Představení cesty malíře Kupky od symbolismu k abstrakci skrze obrazy které sám vybral pro prezentaci na tzv. Salonech v Paříži v období 1897 – 1914. Vznik abstrakce. Výstava typu salon. Salon 1912 a souvislost abstrakce – orfismus – kubismus. Průkopnická role F. Kupky ve vzniku abstraktního malířství. Hypotetická rekonstrukce historické situace – setkání obrazů které nebyly od té doby spolu znovu vystaveny a dnes jsou rozptýleny po celém světě.

Strategie umělecké sebeprezentace (jaké obrazy umělec vybral k vystavení a proč). Proč se nenechal zastupovat galeristou?

2. Potenciálně kritické body v komunikaci obsah a téma výstavy s cílovou skupinou návštěvníků.

Proč je abstraktní malba umění? Co na abstraktním obraze ohodnotit, podle čeho ponat že je dílo dobré? Je namalovat abstraktní obraz snadné? (To bych dokázal taky...) Kdo určuje co je umělecké dílo? Moc umělecké kritiky. Proč Kupka není tak známý jako Mondrian či Malevič, přestože žil v centru – Paříži? Otázka jak abstrakci interpretovat – je skutečně abstrakce individuální – tzn. „každý v tom vidí něco jiného“? Je abstrakce zachycení „pocitů“?

3. Témata, jež budou reflektována v interaktivní části výstavy

Laboratorní zkoumání předobrazů abstrakce.

Inspirace vědou, filozofií a duchovními naukami, ezoterie (texty, knihy) Místnosti jsou rozděleny na dvě hlavní témata: Pohyb, kosmos, víření, vertikálnost a barva, jiné vidění světa kolem nás. 2 místnosti doplňují panely s citáty autora a teoretiků umění a fotodokumentací inspirací. Programově se zabývají spíše mimouměleckými inspiracemi a snahou o celostní

Kultura, umění a výchova

23. – 24. 5. 2013

Mezinárodní konference k příležitosti založení stejnojmenného odborného recenzovaného časopisu a k příležitosti 440. výročí založení Univerzity Palackého.

Katedra výtvarné výchovy Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci

9

pohled na svět a jeho fenomény, propojováním rozumu a intuice, umění a vědy, tak typické pro Kupku.

4. Rešerše textů, katalogů a knih k tématu výstavy a prostoru.

Obrazové publikace byly rozdělené do tematických skupin: a./ Vlastní úvahy o tvoření. b./ O něm. c./ Duchovní cesta a meditace. d./ Zakladatelé abstrakce. e./ Pokračování abstrakce. f./ O barvě. g./ Mikrokosmos – makrokosmos. h. / Syntézy a předobrazy.

5. popis aktivit

Místnost první

A. Pohyb – Kosmos.

Pohyb – víření: Podium s pěti různě velkými i rozměrnými zvlášť vyrobenými barevnými káčkami k roztáčení.

Pohyb – tvoření: Druhé menší podium s rolí papíru a káčkami s dřevěným setrvačником na padací tužce Versatil, které po roztočení zaznamenávají svoji rotující spirálovitou stopu.

Fyzikální jev precese, který je analogický jak drobným předmětům, tak planetám či celým soustavám v kosmu. Aktivita zprostředkovávala jeden z fenoménů, který je analogický na různých úrovních kosmu (Mikro – Makro) zároveň poukazuje na vědecký zájem F. Kupky o podobné procesy a jevy, jež lze zřetelně identifikovat v klíčových obrazech (Amorfa.

Dvoubarevná fuga (1912), včetně studií. Kompliment - Komplexní (1912). Sóló hnědé čáry (1913 – 14). Panel obsahoval reprodukce 2 obrazů z výstavy, Mareyho chronofotografie z roku 1888, dnešní fotografie Galaxií a zvětšenou kresbu záznamu vlastního pohybu kreslící káči – tužky, dále citáty Kupky, a definici precese.

Místnost druhá

B. Vertikály – Gravitace – Abstrakce.

Téma vertikály, které jsou esencí jednoho ze základních principů našeho světa jsme propojili s fenoménem gravitace, který ji determinuje. Panel s myšlenkami Kupky a teoretiků byl doplněn fotografiemi vertikálních kmenů stromů v lese, paprsky světla, padajícího vodopádu, architektury sloupu či schématu zemské gravitace a reprodukce obrazu Vertikální plány III. (1913 – 14). Ústředním motivem pak byly splývající látky různých textur, propustnosti světla na rámu, evokující velké závěsy na oknech. Jako model – předobraz abstrakce bylo možné splývající textilie nasvětlovat trojicí reflektorů (přední světlo – protisvětlo) a simulovat tak

Kultura, umění a výchova

23. – 24. 5. 2013

Mezinárodní konference k příležitosti založení stejnojmenného odborného recenzovaného časopisu a k příležitosti 440. výročí založení Univerzity Palackého.

Katedra výtvarné výchovy Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci

10

rozličné vrstvení barevných stínů, jejich míchání, prolínání v čase (zvláštní druhy světla, technické světlo), případně i se zapojením postav návštěvníků.

Spojovací podélná místnost obsahovala stůl k tématu „Jiné vidění“ s třemi typy předobrazů abstrakce (římasy dynamické barokní architektury z neobvyklého úhlu pohledu, vertikály gotické věže či fotku mlhoviny). Tyto byly určené k vlastnímu pojetí barevnosti (omalovánka). K prohlížení barevných tvarů a zvětšenin z přírodního atlasu či výhledů z okna sloužilo několik jednoduchých kaleidoskopů (abstrakce vzniklá jiným pohledem na realitu).

6. reflexe, ohlasy, hodnocení

Vesměs pozitivní jak od rodičů s dětmi tak dospělých, kteří si uvědomili zajímavé souvislosti banálního jevu (rotace káč) či účinek barevných proměn, které mohli sami modifikovat a jež analogicky sledovali v Kupkových obrazech. Mnozí oceňovali také dostupnost široké škály knih, včetně autentických inspirací Kupky (kopie biologického atlasu E. Haeckla, teorie barev M. Chevreula. apod. Ukázalo se, že pro některé návštěvníky je náročné získat patřičný grif k roztáčení káčí.

Ostrov odporu: Mezi první a druhou moderností 1985 – 2012. (9. 3. – 8. 7. 2012)

Veletržní palác NG (viz foto 5)

1. Klíčová témata výstavy

První a druhá modernost. Avantgarda a její reminiscence v období postmodernismu (kritika a převrácení, selhala moderna) či nový modernismus současnosti (modernologie) posledních let. Undergroundové výstavy v době totality kurátorované Janou a Jiřím Ševčíkovými.

Pohled na současnou českou avantgardní uměleckou scénu (v okruhu kurátorů výstavy J. a J. Ševčíkovi, Edith Jeřábková) skrze tendence minulého čtvrtstoletí, které jsou aktuální i dnes.

Osobní archiv, nenápadná, nespektakulární tendence....

2. Potenciálně kritické body v komunikaci obsah a téma výstavy s cílovou skupinou návštěvníků

Výstava je doplněna intelektuálně náročnými texty teoretiků umění, sociologů, filozofů, kurátorů.... Neobsahuje rozšířené popisky ani žádné další členění, které by pomáhalo se orientovat. Výstava je velmi rozsáhlá. Konfrontuje širokou veřejnost s již starými, ale stále kontroverzními postupy a médii (ready made, reinterpretace, apropriace, postprodukce.,

Kultura, umění a výchova

23. – 24. 5. 2013

Mezinárodní konference k příležitosti založení stejnojmenného odborného recenzovaného časopisu a k příležitosti 440. výročí založení Univerzity Palackého.

Katedra výtvarné výchovy Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci

11

institucionální kritika....) Umělecká díla která pracují se společenskou institucionální kritikou jsou výstavou muzealizována, což ještě zesiluje rozpor v pochopení a akceptaci současného umění. Výstava obsahuje obsáhlý archiv katalogů a tiskovin k důležitým výstavám posledního čtvrtstoletí. Zároveň je prvním vstupem těchto umělců do prostor Veletržního paláce po více než 10 letech (umělecká scéna polarizovaná animozitami s bývalým vedením NG)

3. Témata, jež budou reflektována v interaktivní části výstavy

Ready made a dadaistické principy, chudé materiály a nalezené předměty jako materiál pro umělecké dílo, jejichž spojením vzniká překvapivé dílo. Hra s materiály všedního dne, vytváření jiného kontextu. Použití materiálů a předmětů které návštěvníci viděli ve výstavě. Zprostředkování reflexe děl návštěvníky a umělci v jedné „knize“ Odbourání vážnosti očekávání toho co by mělo současné umění být.

4. Rešerše textů, katalogů a knih k tématu výstavy – nebyly zařazeny, jelikož byly jednou ze stěžejních částí výstavy, připraveny již kurátory – obsáhlý archiv VVP AVU na 20 metrů dlouhém stole.

5. popis aktivit

Interaktivnímu prostoru byl vymezen menší prostor na začátku výstavy o trojúhelníkovém půdorysu. Obsahoval celkem pět aktivit, výhradně analogových. Používané materiály byly výhradně nespektakulární, obyčejné, vesměs však to byly produkty technické civilizace. Různé nalezené předměty a readymades, Kostkový cukr. Psací stroje k zápisu textů. Stavba z cukru - proměnlivá struktura z hromady kostek na sestavě soklů. Kresba vlastní vlajky (ve výstavě se různé vlajky objevují jako modernistické téma program a symbol). Stěna s barevnými lístky, na které mohou návštěvníci zapsat svoje vlastní hodnoty a pojmy k období, ke kterému se vztahuje výstava. Mnohá díla té doby reflektují společenskou realitu. zde mohou návštěvníci uvažovat a sdílet se svojí osobní, paralelní historií. 3 psací stroje k vytváření „Katalogu okamžitých reakcí“ s pseudo katalogovými listy návštěvníků s popisem vybraných děl. Pro reflexi a popis některých děl byli osloveni také vystavující umělci (sdílení) bohužel jich však nakonec přispělo naprosté minimum.

6. reflexe, ohlasy, hodnocení

Prostor byl funkční, i když některé aktivity se nakonec ubíraly vlastním směrem (jak se dalo předpokládat) Zvláště lístky obsahovaly později spíše osobní vzkazy a psací stroje posloužily

Kultura, umění a výchova

23. – 24. 5. 2013

Mezinárodní konference k příležitosti založení stejnojmenného odborného recenzovaného časopisu a k příležitosti 440. výročí založení Univerzity Palackého.

Katedra výtvarné výchovy Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci

12

k objevení téměř archaického a již neznámého nástroje ke psaní, z něhož vycházely surrealistické textové kompozice místo soustředěných reflexí, na to se jednalo zřejmě vzhledem k rozsáhlosti výstavy a času návštěvníků o nesplnitelné zadání (muselo by být přímo u konkrétního díla). I tak si návštěvníci pobyt užili.

Hugo Demartini. A měl rád ženy... (1.3. – 28. 7. 2013) Veletržní palác NG

Interaktivnímu Studiu byl u této výstavy vzhledem k její koncepci vymezen velkorysý, na obvyklé poměry až rozsáhlý prostor přímo v boční lodi výstavy. Výstav je kompaktní a sevřená a tak se i Studio dá navštívit v přímém kontaktu s originály, zároveň se do něj lze vrátet.

1. Klíčová témata výstavy

Retrospektiva sochaře která v tradičně chronologickém řazení představuje základní díla autora v spektakulárně pojaté instalaci. Informelní reliéfy, reliéfy a objekty tematizující seriální řazení, permutace, objekty které návštěvník může měnit, technicistní materiály (lesklý kov, plast Lesklé objekty které zrcadlí, vtahují ostatní realitu (Nová citlivost). Objekty vytvořené minimem prostředků v geometrických formách. Performativní objekty. Náhoda. Řád a chaos. Principy náhody. Chaos vzniklý působením náhody jako výraz vyššího řádu, jež nedokážeme zatím dobře rozpoznat. Působení času na objekt. Sádra a patina, ruina jako téma objektu. Používání exkluzivních materiálů pro objektovou tvorbu ale také využití materiálů chudých a odpadů.

2. Potenciálně kritické body v komunikaci obsah a téma výstavy s cílovou skupinou návštěvníků.

Smysl moderního umění, proč jsou tyto objekty uměleckými díly (záměrná jednoduchost, chudost), efektní instalace. V čem spočívá jejich unikátní hodnota? Název výstavy.

3. Témata, jež budou reflektována v interaktivní části výstavy

Nestálá, performativní socha – objekt, působení náhody na vznik vizuálního díla.

Promyšlenost a plán x improvizace umění jako hra, hravost

4. Rešerše textů, katalogů a knih k tématu výstavy a prostoru.

Kultura, umění a výchova

23. – 24. 5. 2013

Mezinárodní konference k příležitosti založení stejnojmenného odborného recenzovaného časopisu a k příležitosti 440. výročí založení Univerzity Palackého.

Katedra výtvarné výchovy Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci

13

Dostupné monografie a katalogy, průvodce (vyšly pouze 4), Dějiny českého výtvarného umění 20. století – kontext. Kniha o vykopávkách a ruinách. Kopie článků z novin, úvodníků výstav. Složka s reprodukcemi skic a přípravných kreseb.

Součástí vedlejší části výstavy jsou také projekce dokumentů, kde autor velmi poutavě vysvětluje motivy své tvorby.

5. popis aktivit

„Okamžitá socha“ – možnost zopakovat slavné „Demonstrace v prostoru“ H.D. z konce šedesátých let 20. století. Vyhazování tyček, brček a obdélníkových tvarů (plast) lze opakovaně fotit. I když se to zdá snadné, ne vždy se to podaří. Důležitý je také zážitek akce. „razítkovaná struktura“: vytváření rastrů z razítek různých průměrů v červené a modré barvy – jedna z oblíbených metod jak ověřovat různé varianty struktury na omezené ploše kousku papíru (čistý a nebo s károvaným rastrem)

„Mimo – na vymezené místo“ – hra pro dva s absurdní výzvou k soutěži s náhodou v disciplíně která z kompozic náhodně dopadlých dřevěných elementů se blíže podobá danému nákresu)

Stavebnice z lesklých tvarů – částečně magnetující kuličky dovolují vytvářet minimalistickou tvarovou kompozici.

6. reflexe, ohlasy, hodnocení

Nejoblíbenější aktivitou je performativní objekt – na téma demonstrací v prostoru a razítkované struktury.

V některých případech měly aktivity ve STUDIU přesah do dlouhodobějšího projektu - k výstavě **Jiří Kolář a Béatrice Bizot: Korespondáž** (17. 12. 2012 – 17. 3. 2013) Veletržní palác NG, jsme koncipovali „Mail Art projekt“ – hypotetické pokračování konceptu v duchu mail art projektů, tak jak se s nimi začalo pracovat v šedesátých letech 20. století a jak je využíval Jiří Kolář. Tři vybraní současní umělci Andrew Gilbert, Lenka Vítková, Ondřej Maleček vytvářeli umělecké odpovědi na vybrané pohlednicové koláže, jež návštěvníci sami vytvořili přímo u stolu se schránkou ve výstavě a mohli je některému z nich adresovat. (viz foto 6)

Kultura, umění a výchova

23. – 24. 5. 2013

Mezinárodní konference k příležitosti založení stejnojmenného odborného recenzovaného časopisu a k příležitosti 440. výročí založení Univerzity Palackého.

Katedra výtvarné výchovy Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci

14

K výstavě **Monet – Warhol. Mistrovská díla z Albertina Museum a Batlinerovy sbírky**

(13.10. 2010. - 7. 1. 2011, Veletržní palác NG) jsme vytvořili menší Studio, jehož přítomnost lze považovat vzhledem k omezenému prostoru za úspěch. (viz foto 7, 8)

Sestávalo ze stolu s příruční knihovnou a velkého interaktivního stolu na 2 témata: abstrakce z geometrických tvarů a člověk 20. století – vrstvená koláž na prosvětlovacím boxu z fotografií a grafických motivů. Reflexivní aktivita byla nazvána : „Hlava – ústa otevřená“: Tato aktivita měla za cíl zpřítomnit přímo ve výstavě různorodé komentáře návštěvníků k tomu co viděli, či si mysleli. Jednoduchý nákres hlavy s bublinou uvnitř (Co si myslím) a s bublinou u úst (Co říkám) po té, co jsem zhlédl výstavu. Z poměrně náhodného vzorku zanechaných kreseb umístěných na stěnu (nezjišťovali jsme žádné další kategorie (věk, pohlaví.....) vznikla kolekce cca 500 návštěvnických prací. (celkově výstavu vidělo 57 000 lidí). Které obsahovaly často velmi zajímavé osobní výpovědi o setkání s uměním.

Výjimečnost této převzaté výstavy spočívala v prezentaci originálů uměleckých děl autorů a stylů, které u nás nebývají vůbec vystavovány a obsahovala klíčové osobnosti, které u nás nebyly vystaveny téměř nikdy. Byl tak vytvořen zcela nezvykle kvalitní vzdělávací potenciál pro široké publikum, včetně žáků a studentů.

Theodor Pištěk: Ecce Homo (26. 9. 2012 – 20. 1. 2013 – Veletržní palác NG)

Výstava byla specifická tím, že ji vytvářel umělec sám a externí kurátor, kteří neměli pochopení pro existenci jakéhokoliv interaktivního prostoru. Původní koncepce byla nakonec transformována ve stanoviště fotobox: “Ejhle člověk“ – stylizovaný autoportrét. Dvojice panelů v přízemní kavárně Nová syntéza Veletržního paláce pak rozvíjela další atraktivní relevantní témata – postmoderní síť citací a odkazů na klasická malířská díla v Pištěkových obrazech (přiřazování reprodukcí na magnetech) a kolážovitou práci s vrstvením různých prostředí a inspirací fotografií (obraz v obraze). (viz foto 9) Zde bohužel nebyly aktivity v logickém spojení s výstavou, tak jejich zásah nebyl takový, mohly fungovat spíše jako připomínka výstavy a nebo pozvánka na ni. I tak si našly u návštěvníků oblibu. Zároveň tento příklad poukázal na složitou komunikaci v případě spolupráce s aktivním umělcem, který si nepřeje své dílo doplňovat dalšími aktivitami či texty a domnívá se, že bude fungovat samo o sobě. Je to téma k diskusi. Kdyby se totiž konala výstava v soukromé galerii zaměřené

Kultura, umění a výchova

23. – 24. 5. 2013

Mezinárodní konference k příležitosti založení stejnojmenného odborného recenzovaného časopisu a k příležitosti 440. výročí založení Univerzity Palackého.

Katedra výtvarné výchovy Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci

15

na určité úzce profilované publikum, byla by tato odtažitost v pořádku. Pokud má však výstava oslovit široké publikum, mělo by se o ní uvažovat možná trochu jinak, zvláště pokud se koná v instituci typu Národní galerie, která má ze svého statutu povinnost jít divákům naproti. V tomto případě je však příčinou spíše zvyk, vžitá představa jak má výstava vypadat, aniž by se někdo (kurátor, umělec) zabýval studiem reakcí návštěvníků a míry srozumitelnosti u širokého laického publika.

Situace, ve které se interaktivní studia stávají standardem velkých výstav je potěšující a je naplněním dlouhodobého úsilí, zároveň klade zvýšené nároky na kreativitu i produkční schopnosti kurátorů pro vzdělávání. V okamžiku, kdy si na jejich přítomnost návštěvníci zvyknout se již musíme zabývat zdokonalením jejich úrovně.

Nové úlohy kurátorů pro vzdělávání v budoucnosti

Ještě více posílit spolupráci a komunikaci s kurátory výstav již v době kdy je téma či výsledek výzkumu koncipován ve výstavu, aby již v zárodku byl kurátor – pedagog přítomen v dialogu a uplatnil své přímé zkušenosti s návštěvníky a jejich potřebami a mohl tak být vhodným konzultantem přiměřenosti výstavy pro definované cílové skupiny. Pro prezentaci některých témat výstavy by bylo takto možné zvýšit atraktivitu i vzdělávací potenciál výstavy (informační, estetický...), přiblížit je větší srozumitelnosti, avšak za použití sofistikovaně jednoduchých a nápaditých forem, které vyloučí případnou pokleslost a banálnost, které se kurátoři - teoretici, historikové – často ze strany lektorů obávají. Posílit důvěryhodnost a etablovat odbornou úroveň kurátorů pro vzdělávání, zajišťující renomé historiků umění, kurátorů z oboru. Soustavně kriticky reflektovat a pojmenovávat srozumitelnost výstav z hlediska jejich komunikačního a vzdělávacího potenciálu: Výstavní design a výběr děl i doprovodný program či interaktivní Studio či další složky by měly být v souhře s vyargumentovanou ideou výstavy.

Nezpracovanou výzvou je také výzkum, který by zkoumal konkrétní aspekty srozumitelnosti a komunikačního potenciálu rozsáhlých výstavních projektů u velkých skupin návštěvníků různých cílových skupin.

Toto je pracovní nerezencovaná verze konferenčního příspěvku.

Kultura, umění a výchova

23. – 24. 5. 2013

Mezinárodní konference k příležitosti založení stejnojmenného odborného recenzovaného časopisu a k příležitosti 440. výročí založení Univerzity Palackého.

Katedra výtvarné výchovy Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci

16

Fotografie řazené za textem viz seznam 1 – 9.

Literatura

Bruninghaus - Knubel, Cornelia. 2007. „..., wie haben Sie denn das gemacht?“

Museumspädagogik an Kunstmuseen in Duisburg und NRW. Duisburg: Stiftung Wilhelm Lehmbruck Museum.

Museum Education at The Art Institute of Chicago. 2003. Museum Studies, Volume 29, no. Chicago: The Art Institute of Chicago.

Stuchlíková, Alice. 2008. Aktivní zóny v galerijní praxi. Expozice a výstavy s nabídkou samoobslužné fyzické interakce. Brno. Bakalářská diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

[online]. [cit. 2013-04-30]. Dostupné z:

http://www.gnm.de/fileadmin/redakteure/Ausstellungen/pdf/Rahmenprogramm_Der_fruhe_Duerer.pdf

[online]. [cit. 2013-04-30]. Dostupné z: <http://www.ncvu.cz/exhibitions/2010/Play/Play.html>

[online]. [cit. 2013-04-30]. Dostupné z: <http://www.galeriejud.cz/vystavy/>

„Příspěvek ani jeho souvisejší pasáže nebyly publikovány a nebyly odevzdány k publikování v jiném časopisu, sborníku nebo monografii.“

Oldřich Bystřický, duben, květen 2013